

Jan-Werner Müller. *Što je populizam?* (preveo Višeslav Raos). TIM press, Zagreb, 2017, 133 str.

U skupinu pojmova koji su kudikamo spretniji za slobodnu uporabu u svakodnevnom suvremenom političkom diskursu negoli za teorijsko-terminološko omeđenje nedvojbeno ide populizam. Teško odredljiv, može se reći i neuhvatljiv, sklizak, maglovit, populizam je za analitičku raščlambu nezahvalna tema, o njemu se primjere na jednoj londonskoj konferenciji kasnih 1960-ih govorilo kao o „sablasi koja kruži svijetom“. U novije se doba usponom populizma, uz i dalje nedovoljnu artkuliranost onoga što određuje konceptualni mu meritum, nedovoljno često govori o posljedicama koje populizam ostavlja u političkome prostoru te zanemaruje odgovor na pitanje pridonosi li populizam demokratskomu sustavu ili ga osiromašuje. U potrazi za nimalo jednostavnim odgovorima, ali ipak empirijski provjerljivima, njemački politolog Jan-Werner Müller u svojoj knjizi *Što je populizam?*, u prijevodu Višeslava Raosa i u izdanju TIM pressa (Biblioteka KYKLOS, ur. Dijana Bahtijari, Zagreb, 2017), pronicljivo raščlanjuje temeljna obilježja populizma, radi, gdje to smatra potrebnim, dijakronijske uvide u preobrazbe populističkih obilježja ovisno

o političkim akterima i prostorima te daje dragocjene analize mnoštva primjera recentnih populističkih praksi, pretežito u Europi i dvjema Americama. Prijeko potrebno štivo, složit ćemo se, posebice kad dolazi iz znanstvenoga pera autora koji je posvećen istraživanju demokracije u nadasve složenu suvremenom kontekstu u kojem se populizam nerijetko poistovjećuje sa srodnim političkim realijama pa se, posljedično, nedovoljno jasno ekstrahiraju njegova obilježja.

Jan-Werner Müller, profesor na Sveučilištu Princeton, među ostalim i suosnivač Europskih studija za slobodne umjetnosti, u svojim se knjigama dosad bavio raznim aktualnim političkim pitanjima, ponajviše u tematskome okviru europske demokracije i patriotizma. *Što je populizam?* prva mu je knjiga objavljena u prijevodu na hrvatski jezik (izvornik *What is populism?* objavljen je u kolovozu 2016. u izdanju University of Pennsylvania Pressa). Na nešto više od stotinu stranica, uz više od 150 bilježaka, Müller problematizira populizam kao koncept, dajući svojem istraživanju tri temeljna smjera: otkrivanje temeljnih obilježja populističke retorike, otkrivanje obilježja djelova-

nja populista na vlasti te dubinska analiza koncepta populizma, uz uvid u to kako bi se trebalo nositi s populistima.

U uvodnome dijelu, naslovljenom *Jesu li svi populistii?*, autor ističe da nedostaje takva teorija populizma, kao i koherentni kriteriji, kojima bi se mogao uočiti trenutak u kojem neki političar ili politička praksa postaje populistička. Potom daje kratak pregled sadržaja poglavlja kojim se ocrtavaju temeljne premise njegove teorije populizma, u kojoj anticipira predšasnička istraživanja na tu temu, ali i razvija naizgled jednostavan pristup koji svojim živim zapažanjem razotkriva, rekli bismo, samu srž populizma, ogolivši mu pritom retoričke, simboličke i druge slojeve.

U prvome poglavlju *Što populistii govore* autor se bavi opisivanjem „jezika kojom govore populistii“. Uvodno razmatra razlike u uvriježenim shvaćanjima populizma kroz suodnos populizma i liberalizma, a koji se uvelike razlikuje u Europi i SAD-u (na Starome kontinentu liberalizam nije povezan s populizmom, barem ne na onaj način na koji je u SAD-u vezan uz egalitarnu lijevu politiku što doводи do „liberalnoga populizma“). To, među ostalim, navodi Müllera na apostrofiranje toga da je populizam „očito sporan koncept“, često zajednički nazivnik raznorodnim političkim strategijama, koje mogu i ne moraju biti desne, lijeve, (ne)liberalne, (ne)demokratske. Naglašava da taj

koncept ima svoju kohezivnu snagu, koju valja propitati da bi se dublje razumjela demokracija, a kojoj populizam, kako tvrdi, nije korektiv, već stalna opasnost. U tom kontekstu osobito je zanimljivo Müllerovo propitivanje „slijepih ulica“ razumijevanja populizma, vezujući ih uz povijesne perspektive te odbacujući, u utvrđivanju empirijskih kriterija, uvriježene načine na koje su kritičarske skupine običavale govoriti o poveznici populizma i progresivnosti, demagogiji, buržoaziji, frustraciji, bijesu i ogorčenosti, tj. procesima modernizacije, socioekonomskim skupinama i ostalome.

Držeći da je populizam prije svega „moralistička predodžba politike“, autor se usmjerava na promišljanje nekoliko temeljnih mu obilježja, među kojima je ekskluzivizam, tj. antipluralizam, jer populistii snažno zagovaraju ideju da su oni istinski predstavnici pravoga, ispravnoga naroda („samo neki u narodu su istinski narod“), što su, složiti ćemo se, nimalno bezazlene karakteristike. Odgovor na pitanje što zapravo populistii tvrde da predstavljaju Müller vidi u njihovoj isključivosti: populistii drže da predstavljaju pravi narod i jedini to ispravno čine, zastupajući jedinstveno opće dobro, kad su na vlasti, za njih nema legitimne oporbe, a skloni su, već prema samoj logici populizma, teorijama zavjere. To su samo neka od obilježja populista koja autor analizira u ovome poglavlju, ali i ona su do-

voljna da se ilustrira jedna od temeljnih Müllerovih teza: populizam ne dovodi do većega sudjelovanja u politici te ne pridonosi pluralizmu. Populističko vodstvo autor analizira među ostalim i s pomoću izbornih slogana populističkih stranaka, uključujući primjerice poruke na društvenoj mreži Twitteru koje je u svojoj predsjedničkoj kampanji objavio D. Trump te, ističući da populisti teže izravnoj povezanosti, objašnjava zašto imaju specifičan odnos prema medijima i medijskoj ulozi u posredovanju društvene stvarnosti. Nadalje, populističke stranke su, tvrdi Müller, uvijek monolitne, odražavajući ekskluzivno moralno predstavništvo i unutar stranke. Populizam izrasta iz moralnih i simboličkih kategorija, te kao takav, ako je u uporbi, usmjerava se protiv onih političkih aktera koji mu nisu udovoljili u njegovu protezanju ekskluzivnosti. No, kakvi su populisti u demokratskoj političkoj praksi? Jesu li doista, kako je to ilustrirao Benjamín Ardití (2005), nalik alkoholiziranu gostu koji se tijekom večere ne obazire na druge, krši sva pravila ponašanja, sablažnjava sve prisutne svojom uskogrudnošću te pritom može očijukati sa suprugama drugih gostiju? Jesu li možda i još gori od toga? Odgovor na to pitanje autor daje u drugome poglavlju *Što populisti čine, ili populizam na vlasti*. Ondje raspravlja o trima populističkim tehnikama vladanja i njihovim moralnim opravdanjima, potom razrješuje zagonetku je li populizam na

vlasti isto što i „neliberalna demokracija“, razlaže odnos između populističkih ustava i njihova pojmovnoga proturječja te svoje teze sažima u vidu ekstenzivnoga odgovora na pitanje: Zar narod ne može nikada reći „mi narod“? Među ostalim ističe se da je ironično to što populizam, kad je na vlasti, zagovara istu onu isključivost i uzurpaciju protiv koje se borio, i to „bez osjećaja krivnje i uz navodno demokratsko opravdanje“. Populisti su skloni, u borbi za „pravi narod“, stvarati „nove“ ustave kojima se ograničavaju svi drugi, tj. nepopulisti, te time izobličavati demokratske procese, a institucije su im utoliko neprijatelji ukoliko one ne proizvode, prema procjeni populista, „moralno ispravne političke ishode“.

Treće poglavlje *Kako se nositi s populistima* kroz nekoliko točaka uvodno donosi temeljne razlike između populizma i demokracije, potom navodi tri problema liberalno-demokratske kritike populizma, daje analizu krize predstavništva na američkoj sceni i Europe između populizma i tehnokracije, pri čemu su posebno zanimljiva autorova sumiranja razloga zašto se Europa od 1970-ih naovamo, posebice u posljednje vrijeme, otvorila populizmu.

U zaključku Müller sažima sedam teza o populizmu koje se protežu kroz sva poglavlja. Među ostalim navodi: „Populiste treba kritizirati zbog onoga što jesu – istinska opasnost za demokraciju, ne samo za liberalizam“

(str. 109). Populisti mogu ustrajati u tome da su jedini autentični predstavnici „istinskoga naroda“, biti skloni obračunu s civilnim društvom, posve utjeloviti autoritarizam, pisati pristrane ustave koji im pomažu ostati na vlasti, no jedno je sigurno – problemi kojima se populisti bave mogu se shvatiti ozbiljno, a da se pritom ne prihvati njihov populistički način, ističe autor.

Možemo ustvrditi kako je hrvatski prijevod knjige *What is populism?* Jana-Wernera Müllera dosljedno prenio dopadljiv i pitak autorov stil izlaganja kojim su prema koherentim kri-

terijima usustavljena obilježja različitih populističkih praksi na više kontinenta, Donalda Trampa, Huga Cháveza, Silvija Berlusconi, Jörga Haidera, Marine Le Pen, Viktora Orbána i mnogih drugih. Nužno je istaknuti da je takva knjiga, koja nudi raščlanjene mehanizme s pomoću kojih se lako mogu razlučiti populistički od nepopulističkih aktera, ne samo dobrodošla nego i prijeko potrebna za razumijevanje domaćega političkog prostora i njegovih granica protudemokratske politike.

Ljubica Josić

Mike Friedrichsen, Yahya Kamalipour: *Digital Transformation in Journalism and News Media. Media Management, Media Convergence and Globalization*, Springer, 2017., p. 555

Digitalne tehnologije mijenjaju način proizvodnje, širenja i pristupa medijskom sadržaju i, kao što stvaraju nove mogućnosti, stvaraju i nove izazove za sve koji se nalaze u tom lancu globalne razmjene informacija. Urednička knjiga *Digital Transformation in Journalism and News Media*, s podnaslovom *Media Management, Media Convergence and Globalization*, objavljena u travnju 2017. godine u izdanju Springera, u svojim tekstovima analizira različite procese digitalne transformacije u novinarstvu i me-

dijima. Urednici Mike Friedrichsen i Yahya R. Kamalipour su na 555 stranica predstavili 46 rada izložena na 10. konferenciji Global Communication Association, koja se održala u Berlinu od 16. - do 18. srpnja 2015. godine. Konferencija, kojoj je tema bila upravo medijski menadžment, konvergencija i globalizacija, okupila je gotovo 200 sudionika iz 26 zemalja. Istražujući kako digitalne promjene potiču inovacije, autori u svojim člancima identificiraju nove poslovne i komunikacijske modele, kao i digi-

talne strategije za novo okruženje globalnog protoka informacija.

Možda najveća vrijednost ove knjige jest upravo njen multinacionalni i multikulturalni uvid u sve više isprepleteni i kompleksni digitalni svijet, koji osim što daje pregled trenutnih tehničkih dostignuća i procesa diljem svijeta, predviđa i digitalnu budućnost Europe, ali i svijeta. Knjiga se sastoji od uvodnog dijela urednike, te je tematski podijeljena na još šest dijelova.

Uvodni dio knjige *Digital Transformation in a Global World* naglašava kotače promjene i proročanski govori o europskoj digitalnoj budućnosti, inovacijama, digitalnom suverenitetu, političkoj komunikaciji i medijskom menadžmentu, kako na razini Europske unije, tako i s primjerima pojedinačnih zemalja. Autori, obojica dugogodišnji profesori novinarstva u Njemačkoj i SAD-u, točno uočavaju kako su naše svakodnevne aktivnosti u velikoj mjeri postale digitalne. Sadržaju se pristupa kroz veliki raspon internetskih stranica i aplikacija, od Facebooka do Twittera i internetskih stranica kvalitetnih novina i magazina. I tržište, ali i građani, sve više iskorištavaju mogućnosti koje im daje digitalna tehnologija, te autori ističu nužnost ujednačene regulative na razini Europske unije, koja bi trebala štiti autorska, ali i ljudska prava. Upozoravaju na ono što je trenutno i jedna od najvažnijih tema rasprava u Hrvatskoj, a to je važnost digitalnog obrazovanja, jer točno zaključuju kako

su se načini na koje nove generacije uče uvelike promijenili, a sa sve većom digitalizacijom mijenjat će se i poslovi. Predviđaju kako čak 90 posto poslova, vezanih uz digitalne inovacije, još ni ne postoje te da će ih tek nagli razvoj tehnologije, kojem svakodnevno svjedočimo, “izmisliti”.

Prvi dio knjige *Change Drives* govori o medijskim inovacijama i konvergenciji, usredotočujući se na najaktualnije društvene teme u svakoj od zemalja pokrivajući široki raspon tema.

U drugom dijelu knjige *Media Innovation and Convergence* analizira se proizvodnja vijesti u Turskoj, potreba za nadziranjem digitalnih informacija te želja da se digitalni alati koriste za unaprjeđenje adolescentskog seksualnog i reproduktivnog zdravlja u Nigeriji. Autori se bave i nekim sad već “klasičnim” temama, poput klasifikacija internetskih stranica i širenja vijesti te izazovima medijske konvergencije, no njihovo područje istraživanja proteže se od Istočne Afrike, koja se tek digitalizira, do Njemačke, koja ima sustavnu medijsku politiku i možda najstrožu regulativu medija u Europi. Upravo je Njemačka poslužila kao primjer istraživanja novih izazova za medijski menadžment u vrijeme kad su društvene mreže nesumnjivo otvorile nove mogućnosti za društvo i stvorile alternativni javni prostor. Nudeći interaktivne usluge i aplikacije i pri tome uključujući potrošače u komunikacijski i transakcijski proces, izdavači moraju još više održavati čvrste odnose s publikom, koji

im mogu pomoći da postignu ekonomsku stabilnost, ali i prednost na digitalnom tržištu.

U trećem dijelu knjige *Digital Transformation in Media* govori se o izazovima s kojima se suočavaju medijske industrije u Africi, problemima s regulacijom u Južnoj Aziji, građanskom novinarstvu u Turskoj, društvenim medijima u Egiptu, što cijeloj toj važnoj temi daje zanimljivi pregled i usporedbu svjetskih trendova, ali podsjeća te možda još više i upozorava, na goleme razlike u stupnjevima digitalnog razvoja.

Četvrti dio *Digital Media and Social Networks* počinje raspravom o digitalnim medijima i društvenim mrežama iz perspektive plaćenih medijskih predsjedničkih kampanja u SAD-u, a nastavlja se člankom o digitalnim iluzijama o prijateljstvu među mladim Kenijcima, cyberpolitičkom ponašanju Iranaca, ratom informacijama u Ukrajini, interakciji putem društvenih mreža u Turskoj te završava longitudinalnom analizom Facebooka na radnom mjesto.

Peti dio *New Journalism and Challenges for Media Freedom* opisuje novo novinarstvo te se bavi gorućim pitanjem medijskih sloboda, u koje spada i građansko novinarstvo. Dok zapadnjački mediji već godinama manje ili više uspješno žive u suživotu s građanima, koji su sami proizvođači i distributeri vijesti, Nigerija i Meksiko tek se sada suočavaju sa sve većom poplavom novih načina prenošenja digitalnog sadržaja, ali i sve

većim zahtjevima publike za uključenosti. Poseban doprinos ovom poglavlju je i analiza nekoliko nedavnih primjera nasilja nad novinarima, poput napada u *Charlie Hebdo*, koji upozoravaju kako sve veće medijske slobode predstavljaju sve veće prijetnje i za sigurnost novinara.

U šestom dijelu *Education and Learning* naglašava se važnost obrazovanja i propitkuje uloga novih medija u obrazovanju i komunikacijama, učenju na daljinu, globalizaciji i popularnoj kulturi, čak i izazovima pedagoga u digitalnom dobu.

Širokim rasponom tema i perspektiva, knjiga *Digital Transformation in Journalism and News Media*, nenapadno propitkuje sve goruće probleme s kojima se medijska industrija, novinari, ali i građani svakodnevno bore, bilo na radnom mjestu, bilo kao aktivni ili pasivni primatelji informacija. Posebna doprinos knjige je to što ne samo da daje sustavni pregled prevladavanja digitalnih izazova u zemljama i sustavima diljem svijeta, već nudi i rješenja, te ističe važnost digitalnog obrazovanja i medijske pismenosti, što je temelj za odgovorno korištenje i plasiranje medijskih sadržaja. Ova knjiga vrijedan je priručnik, ne samo za novinare i medijske djelatnike u otkrivanju najboljih praksi i novih načina protoka informacija u medijskom okruženju koje se mijenja iz dana u dan, već i nužan alat za sve one koji sudjeluju u obrazovanju novih generacija.

Tamara Kunić



smart_internet_18

DIGITAL SOCIETY CONGRESS
KONGRES DIGITALNOG DRUŠTVIA

PULA
15. - 17. 03.
2018

Dear all,

It is my pleasure to invite you to the **smart_internet_18 / Digital Society Congress** that will be held in Pula from **from 15 - 17 March 2018**.

The aim of the congress is to bring together scientists and professionals in the interdisciplinary presentation of new communication technologies and new ways of digital communication in the service of citizens and public interest. Congress participants will be able to learn more about the processes, technologies, procedures, resources and conditions of media convergence, as well as the processes of convergence of interest, which implements the obligation of new media policy, new legislation and new education of experts.

Digital media and the Internet have a significant, wide and complex impact on the entire society and culture and **smart_internet_18** will bring together all the interested professionals who can present the impact and challenges of the Internet, mobile services, smart devices, robots, personal computers and telecommunications technologies in the field of journalism, entertainment, culture, education, politics, commerce and everyday life.

We invite you to contribute your knowledge and experience to one of the planned sections of the congress:


- * Media Communication Aspects / Media Convergence
- * Marketing aspects of the Internet, mobile marketing and social networks
- * Technological aspects, mobile devices and Internet of Things (IoT)
- * Application of Digital Technologies in Economics (e-business, e-commerce, digital money)
- * Internet in the Service of Public Interest / Participatory Culture

The congress **smart_internet_18** is largest regional gathering of this kind. Participate as a researcher, a marketing expert, a public relations expert, an educator, a creative industry representative, a journalist, a media expert or a knowledgeable end user of new technologies. Exchange your knowledge and new information on a digital society in planned workshops. Take part in panels, present your projects or expose your scientific research.

Founders of the Congress are Department of Communication Studies of the Centre for Croatian Studies University of Zagreb, Faculty of Electrical Engineering and Computing University of Zagreb, Department of Communication and Information Sciences of the Faculty of Humanities and Social Sciences University of Zagreb, Faculty of Organization and Informatics Varaždin University of Zagreb, Faculty of Political Science of Zagreb University, HUB 385, NEM Initiative, Faculty of Economics at the Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Infobip, Skira / Dean Skira, Stromatolite / Michela Magaš, and PCO agency ATI as the main organizer.

Respectfully yours,
prof. Nada Zgrabljic Rotar, Ph.D.
President of Congress





smart_internet_18

DIGITAL SOCIETY CONGRESS
KONGRES DIGITALNOG DRUŠTVIA

PULA
15. - 17. 03.
2018

Poštovani,
čast mi je i zadovoljstvo pozvati Vas na **Kongres digitalnog društva / smart_internet_18** koji će se održati u Puli od **15. do. 17. ožujka 2018. godine.**

Cilj kongresa je okupiti znanstvenike i profesionalce u interdisciplinarnom prikazu novih komunikacijskih tehnologija i novih načina digitalnog komuniciranja u službi građana i javnog interesa. Sudionici kongresa moći će pobliže upoznati procese, tehnologije, postupke, sredstva i uvjete konvergencije medija ali i procese konvergencije zanimanja što donosi obvezu nove medijske politike, nove zakonske regulative i novog obrazovanja stručnjaka.

Digitalni mediji i internet imaju značajan, širok i kompleksan utjecaj na cjelokupno društvo i kulturu te stoga Kongres **smart_internet_18** planira okupiti sve zainteresirane stručnjake koji mogu predstaviti utjecaj i izazove interneta, mobilnih servisa, smart uređaja, robotike, osobnih računala i telekomunikacijske tehnologije u području novinarstva, izdavaštva, zabave, kulture, obrazovanja, politike, trgovine i svakodnevnog života.

Pozivamo Vas da svojim znanjem i iskustvom pridoneseite jednoj od planiranih sekcija kongresa:

- * Medijsko komunikacijski aspekt / Konvergencija medija
- * Marketinški aspekti interneta, mobilni marketing, društvene mreže
- * Tehnološki aspekti, mobilni uređaji i internet stvari (IoT)
- * Primjena digitalnih tehnologija u ekonomiji (e-poslovanje, e-trgovina, digitalni novac)
- * Internet u službi javnog interesa / Participativna kultura

Kongres **smart_internet_18** je najveći regionalni skup ove vrste. Sudjelujte kao znanstvenik istraživač, marketinški stručnjak, stručnjak za odnose s javnošću, obrazovni djelatnik, predstavnik kreativnih industrija, novinar, medijski stručnjak ili poznavatelj i korisnik novih tehnologija. U planiranim radionicama razmjenjujte znanja i nove informacije o digitalnom društvu. Sudjelujte u panelima, predstavite svoje projekte ili paneo, izložite svoja znanstvena istraživanja.

Utemeljitelji Kongresa su Odsjek za komunikologiju Hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu, Fakultet elektrotehnike i računarstva Sveučilišta u Zagrebu, Odsjek za informacijske i komunikacijske znanosti Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Fakultet organizacije i informatike Varaždin, Fakultet političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu, HUB 385, NEM Initiative, Ekonomski fakultet Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Infobip, Skira / Dean Skira, Stromatolite / Michela Magaš, te agencija ATI kao glavni organizator.

S poštovanjem,
prof. dr. sc. Nada Zgrabljic Rotar,
Predsjednica Kongresa

